

Маховик А.О.

студентка,

Навчально-науковий інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СЕКРЕТНИЙ ЗАПОВІТ: ДЕЯКІ ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ

Відповідно до статті 1249 Цивільного кодексу України [1], секретним є заповіт, який посвідчується нотаріусом без ознайомлення з його змістом. Одразу ж виникає питання, чи може бути інша особа, окрім нотаріуса ознайоmlена з текстом такого заповіту. У чому ж тоді полягає зміст поняття «секретний»? Неоднозначене трактування поняття може призвести до невірною розуміння застосування механізму секретного заповіту.

Однією з версій «таємності» заповіту може бути нерозголошення волі заповідача будь-яким третім особам. Проте також можливий варіант, коли особа взагалі не хоче щоб зацікавлені особи дізналися про факт складення заповідального акту.

Можливість скласти таємний заповіт передбачена також і в законодавстві Іспанії, проте там дещо інший правовий зміст. Відповідно до статті 680 Цивільного кодексу Іспанії, заповіт буде вважатися закритим, якщо спадкодавець, не розкриваючи своєї волі, заявляє, що вона міститься в документі, переданому для осіб, які уповноважені його

здійснити. Заповіт сам зберігається у заповідача або іншої особи. У нотаріуса зберігається лише протокол, який засвідчує факт складення такого заповіту [2].

Також видається дивним в контексті змісту статті 8 Закону України «Про нотаріат» [3] тримати в таємниці інформацію від нотаріуса у самому документі, який складає заповідач, адже нотаріус і так зобов'язаний не розголошувати відомості, які він отримав під час вчинення нотаріальної дії, а також і сам факт звернення особи до нього. Стаття 1255 ЦК [1] теж вказує на те, що нотаріус, інша посадова, службова особа, яка посвідчує заповіт, свідки, а також фізична особа, яка підписує заповіт замість заповідача, не мають права до відкриття спадщини розголошувати відомості щодо факту складення заповіту, його змісту, скасування або зміни заповіту.

Варто звернути увагу на підпункт 3.2 пункту 3 глави 3 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5 [5]. Нотаріус повинен роз'яснити заповідачу, що текст такого заповіту має бути викладений таким чином, щоб розпорядження заповідача не викликало неясностей чи суперечок після відкриття спадщини. Якщо порівняти з процедурою посвідчення «звичайного» заповіту, то за статтями 1241 та 1307 ЦК України [1], нотаріус зобов'язаний роз'яснити заповідачеві зміст статті про обов'язкову частку спадщини та положення про нікчемність заповіту на майно, яке є предметом спадкового договору.

Проте не ознайомлюючись зі змістом заповіту, нотаріус жодним чином не зможе впевнитись, що зміст складений без порушення вимог матеріального права, заповідач не виклав вимоги для спадкодавців які неможливо виконати чи перевірити їх виконання. Також немає можливості впевнитись, що особа врахувала інтереси осіб, які мають право на обов'язкову частку спадщини. Але варто врахувати, що юридична неосвіченість особи може спричинити ситуацію, коли заповідач не вкаже певні відомості, наприклад реквізити.

Ще один важливий момент це місце складення заповіту. Законодавством не встановлені вимоги аби спадкодавець складав таємний заповіт в якомусь чітко вказаному місці чи у чийсь присутності. До прикладу, Цивільний кодекс Грузії містить вказівку в статті 1367 [4], що при посвідченні закритого заповіту свідки повинні зазначити, що заповіт складено особисто заповідачем у їх присутності, та його зміст їх невідомий. Також стаття 1365 згаданого закону вказує на право заповідача

власноруч написану та підписану заяву в заклясеному конверті передати нотаріусу (або інші уповноваженій особі) у присутності трьох свідків, що засвідчується їх підписами на конверті.

Подібний підхід цікавий тим, що присутність свідків допоможе у разі виникнення сумнівів щодо дієздатності особи на момент складання заповіту довести, що особа усвідомлювала свої дії, коли його писала, а відповідно не буде можливості за цією підставою оспорювати дійсність документу. Також особи можуть підтвердити, що до конверту було поміщено саме той документ, який написав заповідач, і він не був замінений іншим. До того ж нотаріус може впевнитися, що в конверті знаходиться секретний заповіт, тоді можна вести мову про посвідчення такого виду заповіту.

Також ще одну проблему, яку вирішує наявність свідків при складанні – це встановлення справжнього моменту складання та підписання конверта заповідачем. Згідно з положенням ч. 3 ст. 1254 Цивільного кодексу України [1], кожний новий заповіт скасовує попередній і не відновлює заповіту, який заповідач склав перед ним. А отже знаючи дату складання одразу відпадає потенційна проблема визначити який із можливих заповітів буде чинним. Цілком ймовірна ситуація коли заповідач на основному документі вкаже одну дату, а конверт заклеїть та підпише через кілька днів, вказавши зовсім іншу дату. А між цими подіями встигне під впливом певних життєвих ситуацій скласти ще один заповіт. Хоча ця ситуація в теорії видається малоімовірною, проте на законодавчому рівні варто було б звернути увагу на такий сценарій.

Якщо брати до уваги реалії з якими працюють нотаріуси України, то говорити варто погодитися з думкою С. Я. Фурси, яка стверджує, що мова йде лише про дві нотаріальні дії, які вчиняють ці посадові особи, а саме: засвідчення справжності підпису заповідача на конверті, та прийняти заповіт на зберігання. Аналогічну думку підтримує також М. Михайлів [6, ст. 3].

Підсумовуючи вищенаведене, доходжу думки, що законодавча ініціатива надати можливість громадянам складати секретні заповіти цілком доцільна. Проте правове регулювання подібного питання потребує більшої деталізації. Також видається цікавим варіант залучення свідків при посвідченні таємного заповіту для уникнення проблем щодо визнання такого заповіту недійсним.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Spanish Civil Code, approved by Royal Decree of July 24, 1889. Ministerio De Justicia, 2013. URL: <http://derechocivil-ugr.es/attachments/article/45/spanish-civilcode.pdf>
3. Закон України «Про нотаріат». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
4. Гражданский кодекс Грузии. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/31702/75/ru/pdf>
5. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
6. Михайлів М. Правова природа секретного (таємного) заповіту в міжнародному приватному праві. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v2_2021/14.pdf